

Milan Pelc

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Martin Rota Kolunić – *addenda et corrigenda*

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

predan 17. 11. 2001.

Sažetak

Nadovezujući se na svoju monografiju o šibenskom bakrorescu Martinu Roti Koluniću iz 1997. god., autor dopunjuje katalog njegovih radova sa dva nova lista – sv. Franjo u ekstazi i portret nepoznatog muškarca (Girolamo Scotto?) – te jednim probnim otiskom nedovr-

šenog portreta biskupa Gerstmann. S druge strane otpisuje Roti dva lista koja mu je pripisao u monografiji: portret nadvojvode Karla Štajerskog i portret Rudolfa II kao kralja Ugarske.

Kad sam prije desetak godina sastavljao *oeuvre-katalog* Martina Rote Kolunića – prvi nakon Bartscheva popisa majstorskih grafika iz 1818.¹ – konzultirao sam pismenim putem nekoliko desetaka javnih grafičkih zbirki širom svijeta, a u mnogima sam proveo autopsiju listova koji su mi bili dostupni. Međutim, i nakon objavljivanja monografije o Roti pronašao sam još nekoliko listova koji nisu zabilježeni u mojem katalogu, a koji dopunjuju saznanja i spoznaje o Rotinu opusu. S druge strane, istražujući i nadalje Rotino umjetničko okružje, napose djela venecijanskih grafičara njegovog vremena, došao sam do saznanja koja mijenjaju atribucijske vrijednosti dvaju listova što sam ih u svom katalogu pripisao Koluniću. U ovoj (možda ne i posljednjoj) *postilli* uz Rotinu monografiju podastirem sve te nove spoznaje pred znanstvenu javnost.

I. Neobjavljeni listovi

U Državnoj grafičkoj zbirci (Staatliche graphische Sammlung) u Münchenu čuvaju se dva Rotina bakroreza, od kojih je jedan, *Andelska Pietà* prema predlošku Marca Angela del Moroa, bio poznat već Bartschu.² Minhenski je primjerak, međutim, obrezan (bez donje margine) i oštećen od presavljanja. Mnogo je važniji drugi, dosad neobjavljen list iz Münchena na kojem je prikazan *sv. Franjo u ekstazi*.³ Taj je list kao i mnogi drugi Rotini radovi graviran kombiniranom tehnikom bakroreza i bakropisa. Na koricama knjige iza svečevih leđa ugravirani su monogrami inventora I M V I = *Ieronymus Mutianus Venetiae (?) Invenit*, bakroresca MR = *Mar-*

tin Rota i nakladnika NN ex = *Niccolo Nelli excudit*. Riječ je dakle o prikazu koji je nastao prema predlošku uglednog i popularnog slikara »protumaniere« Girolama Muziana.⁴ Objavio ga je 1567. venecijanski nakladnik grafika Niccolo Nelli, s kojim je Rota surađivao u više navrata.⁵ Kompozicija je nezahtjevna i lako čitljiva: na šumskom proplanku svetac odjeven u redovnički habit prikazan je kako zaneseno moli. U spilji iza njega vide se leđa brata Leona, a na spilji bez straha stoji srna čija pojava pojačava dojam mirne i pitome odalečenosti redovnika od svijeta i njegovu stolpljenost s prirodom. Riječ je očigledno o grafičkom listu koncipiranom za potrebe šireg vjerničkog puka, kakvi su se u to doba sve gorljivije katoličke obnove uvelike umnožavali u svim nakladničkim središtima. Rota je u svom venecijanskom razdoblju, napose 1567. i 1568. godine, priredio još nekoliko takvih listova malog formata na kojima su prikazani sveci omiljeni u krugovima protureformacijske i katoličke obnoviteljske promidžbe. Upravo kod N. Nelli je objavio je Mariju Magdalenu pokajnicu također prema Girolamu Muzianu, potom sv. Veroniku datiranu 1567. g., koja pobožno pokazuje raširen rubac sa Isusovim otisnutim »portretom«, te sv. Antuna Pustinjaka koji se odupire đavolskim kušnjama, list datiran 1568. godine. U Veneciji je kod Giovannija Francesca Camocija objavio i bakropis s prikazom sv. Jeronima, isposnika-intelektualca. Sve su to sveci koji svojim primjerenim životom potiču vjernike na meditaciju i pobožnost. Sveti Franjo osobito je važan u sklopu katoličke obnove kao utemeljitelj franjevačkoga reda, sljedbenike kojega su protestanti na svojim propagandnim lecima nemilosrdno ismijavali i obasipali pogrđama kao neuke parazite, sklone sva-

Martin Rota Kolunić, *Sv. Franjo u ekstazi*, bakrorez i bakropis; 173 x 132 mm (München, Staatliche graphische Sammlung, inv. br. 254561a)
 Martin Rota Kolunić, *St. Francis in Ecstasy*, engraving and etching 173 x 132 mm (Munich, Staatliche graphische Sammlung, No. 254561a)

Martin Rota Kolunić, *Portret nepoznatog muškarca* (Girolamo Scotto?), bakrorez; 212 x 145 mm (London, Grafička zbirka Britanskog muzeja, Italian 16.C. Rota)
 Martin Rota Kolunić, *Portrait of Unknown Man* (Girolamo Scotto?), engraving 212 x 145 mm (London, Dept. of Prints and Drawings, British Museum, Italian 16th Cent., Rota)

kovrskim tjelesnim užicima i porocima. Usuprot tome, Rota prikazuje sv. Franju u vizionarskom zanosu, a iza njega knjigu kao simbol naobrazbe i ujedno Sv. pisma. Njegov je predložak potekao od vjerski izrazito angažiranog majstora druge polovine 16. stoljeća, Girolama Muziana (1532–1592). Muziano je bio plodan slikar i autor brojnih predložaka nabožne grafike, posebice prikaza svetaca. Cornelis Cort izradio je prema njegovim predlošcima niz velikih bakroreza s likovima svetaca u krajoliku. Među njima su i tri prikaza sv. Franje, od kojih je jedan također datiran 1567. g.⁶ Muzianovi likovi gotovo su izgubljeni, »utopljeni« u bogato elaboriranom pejzažu. Stoga vizualni naglasak njegovih prikaza počiva na raskoši krajolika i na njegovu umjetničkom djelovanju, a pobožni likovi svetaca manje su izražajni. Može se pretpostaviti da su ti veliki bakrorezi odgovarali ukusu umjetnički zahtjevnije publike, za razliku od jednostavnijih i fornatom manjih kompozicija namijenjenih vjerničkom puku, kakve je reproducirao Kolunić. Njegovi i njima slični prikazi lako čitljive poruke trebali su ispraviti lošu sliku o franjevcima kakvu je nametala protestantska propaganda. Istodobno oni su poticali izvornu, usrdnu, emotivnu pobožnost kakvu zastupa sv. Franjo i drugi spomenuti sveci-uzori.

Druga dva lista o kojima prije nisam imao obavijesti čuvaju se u grafičkoj zbirci Britanskoga muzeja. Prvi je list nepotpisani *Portret nepoznatoga muškarca*. Na donjoj margini desno ispod tanke linije okvira rukopisom koji oponaša Rotine potpise na mnogim bakrorezima iz njegova bečko-praškog razdoblja zapisano je tintom *Martinus Rota F.* Doista način grafičkoga rada, polaganje linija i linijskih mreža odaju Kolunićev stil. U njega se uklapaju i anatomske, morelijanski detalji, posebice završeci prstiju s jasno izvučenim trapezoidnim noštima, koji su, primjerice, gotovo identično oblikovani i na Rotinom portretu biskupa Zaharije Mossoczija iz 1577. godine, odnosno na nizu drugih portreta.⁷ Londonski portret je, čini se, ostao nedovršen – nedostaje mu identifikacijski natpis – a ovo je njegov probni otisak *ante litteram*. Pri pokušaju identifikacije prikazane osobe treba uzeti u obzir način odijevanja prema talijansko-španjolskoj modi. Osobito je u tom smislu karakterističan španjolski nabrani ovratnik koji će doskora postati opće raširen u Europi i »napuhana« kapa koja potječe iz talijanskoga miljea. Takve kape mogu se vidjeti na mnogim talijanskim portretima, prim-

Martin Rota Kolunić, *Portret biskupa Martina Gerstmann*, bakrorez; 230 x 138 mm, probni otisak s nedovršene ploče (London, Grafička zbirka Britanskog muzeja)

Martin Rota Kolunić, Portrait of Bishop Martin Gerstmann, engraving 230 x 138, trial proof of unfinished plate (London, Dept. of Prints and Drawings, British Museum)

Martin Rota Kolunić, *Portret biskupa Martina Gerstmann*, bakrorez; 230 x 138 mm, otisak iz 1592. (Beč, Grafička zbirka Albertina)

Martin Rota Kolunić, Portrait of Bishop Martin Gerstmann, engraving 230 x 138 mm, print from 1592 (Vienna, Graphische Sammlung Albertina)

jerice G. B. Moronija, B. Passarottija i drugih slikara. U okruženju carskoga dvora Rudolfa II u Pragu nalazimo je na jednom crtežu Josepha Heinza Starijeg na kojem je prikazan Aegidius II Sadeler iz razdoblja oko 1591–1593. god.⁸ Druga osoba iz dvorskoga miljea Rudolfa II portretirana s takvom kapom i nabranim ovratnikom je Girolamo Scotto (Hieronymus Scottus), od kojega se sačuvao jedan grafički portret Dominica Custosa iz 1592. i medalja nepoznatog autora iz 1580–1586. god.⁹ Scotto je bio talijanski pustolov koji se uspješno izdavao za grofa od Piacenze i lutao od jednog do drugog europskog dvora. Čini se da je posjedovao hipnotizerske sposobnosti, a slovio je kao osoba koja poznaje tajne demonskih sila i koja s njihovom pomoći može ovladati drugim ljudima. U Prag, gdje ga je car Rudolf II primio s izrazitom naklonošću, stigao je 1583. iz Kölna. Njegov portret s medalje i Custosova bakroreza donekle je sličan ovom por-

tretu pripisanom Martinu Roti, premda na »Rotinu« bakrorezu grofov »demonški karakter« nije toliko izražen kao na Custosovu bakrorezu nastalom desetak godina kasnije prema spomenutoj medalji. Rota je lažnoga grofa doista mogao portretirati 1583. god., no kako je umjetnik prije rujna iste godine umro, vjerojatno je portret ostao nedovršen. Mogući putokaz za identifikaciju portreta mogla bi biti ovalna medalja na muškarčevim prsima s likom Apolona koji drži liru.

Drugi list iz Britanskog muzeja je *portret požunskoga biskupa Martina Gerstmann* iz 1578. god., objavljen u Rotinoj monografiji, ali prema primjerku iz Albertine na kojem je naknadno upisana godina 1592.¹⁰ Međutim, londonski list otisnut je s nedovršene ploče: grb iza biskupove glave ostao je samo skiciran, a lijevi gornji kut neiscrtkan. U tom stanju ploča je, čini se, ostala nakon Rotine smrti u njegovoj ostavštini. Biskup Gerstmann umro je dvije godine nakon Rote,

Niccolo Nelli, Portret nadvojvode Karla Štajerskoga, bakrorez; 219 x 163 mm (Firenca, Gabinetto disegni e stampe degli Uffizi)

Niccolò Nelli, Portrait of Archduke Charles of Austria, engraving 219 x 163 mm (Florence, Gabinetto disegni e stampe degli Uffizi)

Ferando Bertelli, Portreti Sebastiana Veniera, Marka Antonija Colonne, Don Juana od Austrije, Filipa II. i Rudolfa II. kao kralja Ugarske, bakropisi; oko 179 x 136 mm, u knjizi Donato Bertelli, *Civitatum aliquot insigniorum...*, Venecija, 1574. (Venecija, Nacionalna biblioteka sv. Marka)

Ferando Bertelli, portraits of Sebastian Venier, Mark Anthony Colonna, don Juan of Austria, Philip II and Rudolph II as King of Hungary, etchings ca. 179 x 136 mm, in Donato Bertelli: Civitatum aliquot insigniorum..., Venice, 1574 (Venice, St. Mark's National Library)

1585. god., i vjerojatno nikada nije dobio otisnute primjerke svoga portreta. On je, naime, kako piše sitnim kurzivnim slovima ispod glavnoga natpisa, objavljen 1592. god., sa carskim privilegijem od pet godina. Za objavljivanje se vjerojatno pobrinuo Boetius de Boodt, osobni liječnik Rudolfa II, koji je od cara 1588. dobio dopuštenje da priredi za tisak ploče iz Rotine ostavštine, između ostalog i jednu kompoziciju *Posljednjega suda*.¹¹ De Boodt je njezino dovršenje po svoj prilici povjerio mladom Aegidiusu Sadeleru, koji je zacijelo priredio za tisak i ovu ploču s portretom biskupa Gerstmannna. Tako smo u londonskom listu upoznali primjerak probnog otiska koji je priredio sam Rota. Međutim, nije nam poznato zbog čega je portret ostao nedovršen.

II. Promjene atribucija

Bolji uvid u venecijansku grafičku proizvodnju šezdesetih i sedamdesetih godina 16. stoljeća, godina u kojima Rota surađuje s tamošnjim nakladnicima, a neki su, poput Nellija, bili i grafičari, dopušta mi ispravljanje dviju atribucija u mojoj monografiji o Roti. Riječ je o dva portreta koja sam pripisao Koluniću, no koji su vjerojatno ipak djela njegovih suvremenika u Veneciji, Niccoloa Nellija i Feranda Bertellija.

Rota je kao bečki dvorski portretist dva puta, 1575. i 1576. *ad vivum* portretirao nadvojvodu Karla Štajerskoga, brata cara Maksimilijana II.¹² No treći *Portret nadvojvode Karla Štajerskoga* iz 1568. god., koji sam također pripisao Roti, nije

nastao *ad vivum*, već vjerojatno prema medalji. Na njemu se potpisao Niccolo Nelli svojim monogramom NN. F., koji sam protunačio kao *Niccolo Nelli Formis*. No sada ipak smatram da je ispravnije čitanje *Niccolo Nelli Fecit*. Potaknut mišljenjem Lamberta Donatija pripisao sam ga Roti prema analogiji s portretom cara Maksimilijana II iz iste godine, na kojem se Kolunić potpisao kao autor.¹³ Međutim, pažljivijim promatranjem i usporedbom oba portreta uočava se razlika u kvaliteti grafičkoga crteža. Rotin grafički crtež osjetno je gušći i profinjeniji od Nellijeve, a njegova tehnika zahtjevnija. Stoga smatram da je portret nadvojvode Karla Nellijev a ne Rotin rad.

Drugi portret čiju atribuciju Roti želim ispraviti jest portret mladoga Rudolfa II nakon krunidbe za ugarskoga (time i hrvatskoga) kralja.¹⁴ U monografiji sam pošao od pretpostavke da je možda riječ o prvoj Rotinoj narudžbi u Austriji, a povezo sam ga s Rotinim portretima objavljenim 1569. u portretnoj zbirci Bolognina Zaltierija *Imagines quorundam principium et illustrium virorum*. No sličnosti s tim portretima – ponajprije postava figure i tzv. zavoja ili *rollwerk-ukras* kartuše – mogu se pronaći i na drugim popularnim grafičkim portretima toga doba u Veneciji. S druge strane nezahtjevan bakropisni crtež i maniristički stanjeni oblici tijela odudaraju od Rotine slojevitije graverske tehnike i njegova »klasičnijeg« oblikovanja. Portret sam opisao prema primjerku u Portretnoj zbirci Austrijske nacionalne knjižnice. Međutim, kasnije sam u Biblioteci sv. Marka u Veneciji taj isti portret pronašao u knjizi Donata Bertellija, *Civitatum aliquot insigniorum...* iz 1574. godine. U toj zbirci zemljovi-

da i veduta nalaze se i zemljovidi dalmatinskih krajeva, odnosno vedute naših priobalnih gradova, među inim i Rotina veduta Šibenika. U nju je uvezan i Rotin prikaz opsjedanja grada Modona u Moreji, te niz zemljovida istočnomediteranskih otoka što ih je gravirao Natale Bonifacio. Pri kraju zbirke uvezano je pet portreta vladara i vojskovođa zaslužnih za pobjedu u bici kod Lepanta 1571. god.: Sebastiana Veniera, Marka Antonija Colonne, Don Juana od Austrije, Filipa II, i ovaj portret Rudolfa II. Svi portreti imaju slične crtačke osobine, a na nekima se autor i potpisao: to je Ferando Bertelli, brat izdavača zbirke, Donata Bertellija. Time je Rotino autorstvo ovoga portreta gotovo sa sigurnošću isključeno.

U ovom kratkom prilogu koji je barem unekoliko povećao fond raspoloživih informacija o djelima Martina Rote Kolunića nisam se želio osvrnuti na niz manjih ili većih pogrešaka i omaški u mojem katalogu (primjerice u prijepisu tekstova i slično) koje svaki kritički čitalac i sam može ispraviti. Budući da je moj prvi objavljeni prilog o Roti predan prije deset godina upravo »Radovima Instituta za povijest umjetnosti«, ovaj dodatak proučavanju njegova opusa posvećujem jubilarnom, dvadeset i petom broju toga, za hrvatsku povijest umjetnosti iznimno važnog znanstvenog časopisa.

Bilješke

- 1
A. Bartsch, *Le peintre-graveur*, sv. 16, Beč, 1818; listovi koje on opisuje reproducirani su u *The Illustrated Bartsch*, priredio H. Zerner, sv. 33, New York, 1979. Popis radova znatno je proširen u mojoj disertaciji o Roti iz 1992, a potom i u monografiji: M. Pelc, *Život i djela šibenskoga bakroresca Martina Rote Kolunića (oko 1540–1583)*, Zagreb, 1997.
- 2
M. Pelc, *Život i djela...*, br. 27.
- 3
List je obrezan sve do ruba prikaza, s nekoliko težih oštećenja. Otisak je s već istrošene ploče.
- 4
Usp. S. J. Freedberg, *Painting in Italy 1500–1600*, Yale University Press, 1993, str. 499–502. Vidi također monografiju U. da Como, *Girolamo Muziano*, Bergamo, 1930.
- 5
Od svih nakladnika zabilježenih na Rotinin listovima Nellijevo se ime pojavljuje najčešće: izdao je osam Rotinih listova u Veneciji 1566–1568. (jedan je nedatiran). Usp. M. Pelc, *Život i djela...*, str. 282. Za Nellija vidi P. Bellini, *Dizionario della stampa dell'arte*, Verga, 1995, str. 385.
- 6
Usp. M. Sellink, *Cornelis Cort (The New Hollstein. Dutch & Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts 1450–1700)*, Part 1–3, Rotterdam, 2000, ovdje Part II, br. 108, 109, 110. Tizian je također priredio nekoliko predložaka za grafike s prikazima svetaca u pejzažu, a njegovu Mariju Magdalenu, također sveticu okruženu bogatim i »divljim« krajolikom, reproducirali su u bakrorezu i Cornelis Cort i (prema Cortovom bakrorezu) Martin Rota. Usp. M. Pelc, *Život i djela...*, br. 3; drugi primjeri u M. Catelli Isola, *Immagini da Tiziano*, Rim, 1977, napose br. 33 i 46 (sv. Jeronim).
- 7
Usp. Pelc, *Život i djela...*, br. 124, 135, 153, 160, 167.
- 8
Usp. katalog izložbe *Prag um 1600. Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II*, Beč, 1988, br. 206.
- 9
Prag um 1600., br. 32 i 820.
- 10
M. Pelc, *Život i djela...* br. 154. Kukuljević je na temelju te datacije smatrao da je Rota te godine još bio živ. Usp. I. Kukuljević Sakcinski, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, Zagreb, 1858, str. 172.
- 11
M. Pelc, *Život i djela...* br. 38.
- 12
M. Pelc, *Život i djela...*, br. 139, 140.
- 13
Navedeno djelo, br. 113. Lamberto Donati je portret reproducirao kao Rotin u *Archivio storico per la Dalmazia* 1930/1931, fasc. 57, str. 421.
- 14
M. Pelc, *Život i djela...*, br. 132.

Summary**Milan Pelc****Martin Rota Kolunić – *Addenda et Corrigenda***

Following up on his 1997 monograph on the Šibenik engraver Martin Rota Kolunić, the author supplements the catalogue of his work with two new engravings: *St. Francis in Ecstasy*, after Girolamo Muziano, published in 1568 by Nicollo Nelli in Venice; and *Portrait of Unknown Man* (Girolamo Scotto?), which remained unfinished, but was probably created about 1583 in Prague. There is also the *Portrait of Bishop Gerstmann* from the Prague period, also unfinished – both a

trial proof with unfinished coats-of-arms, and the *Portrait of Unknown Man* are kept at the British Museum in London. On the other hand, the author denies Rota two of the works he attributed to him in his monograph: the portrait of Archduke Charles of Austria from 1568, now attributed to Nicollo Nelli and the portrait of Rudolph II as King of Hungary from 1572, now attributed to the Venetian engraver, Rota's contemporary, Ferando Bertelli.